

Δημογραφικές τάσεις και οικονομική πολιτική

Νίκος Βέττας

Γενικός Διευθυντής, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών,

Καθηγητής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

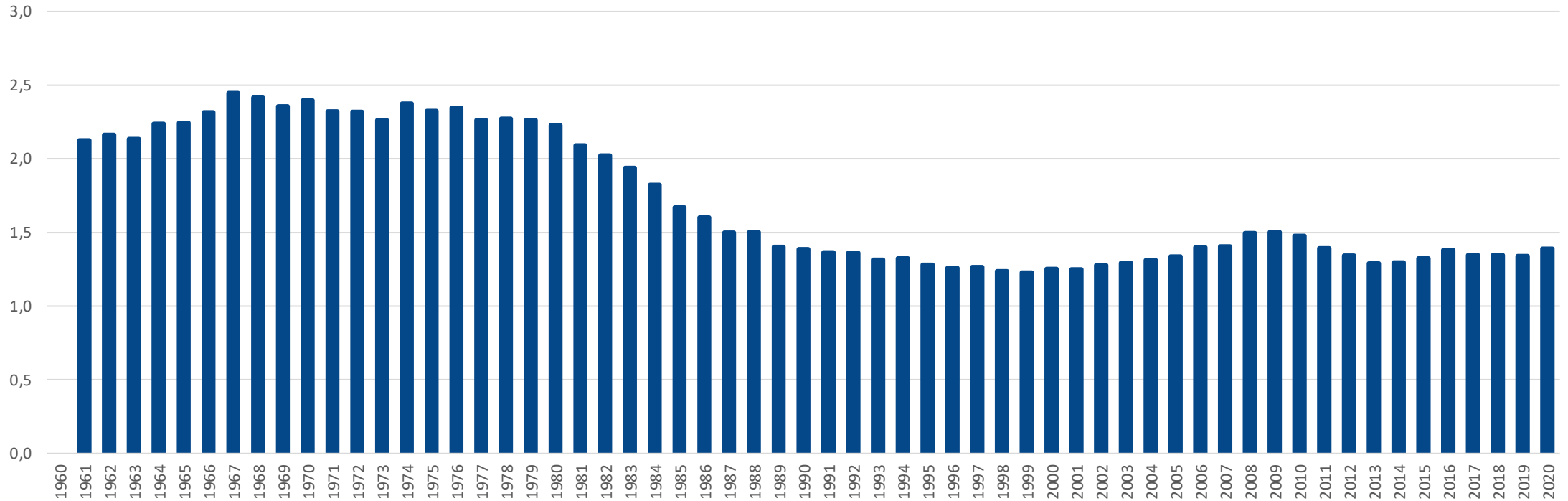
Με βάση μελέτη που δημοσιοποιήθηκε τον Ιούνιο 2022 και εκπονήθηκε με την υποστήριξη της Eurobank

Εκδήλωση Ιατρικού Συλλόγου Πατρών,

21 Οκτωβρίου 2023

Η γονιμότητα έχει υποχωρήσει σημαντικά ήδη από τη δεκαετία του 1980

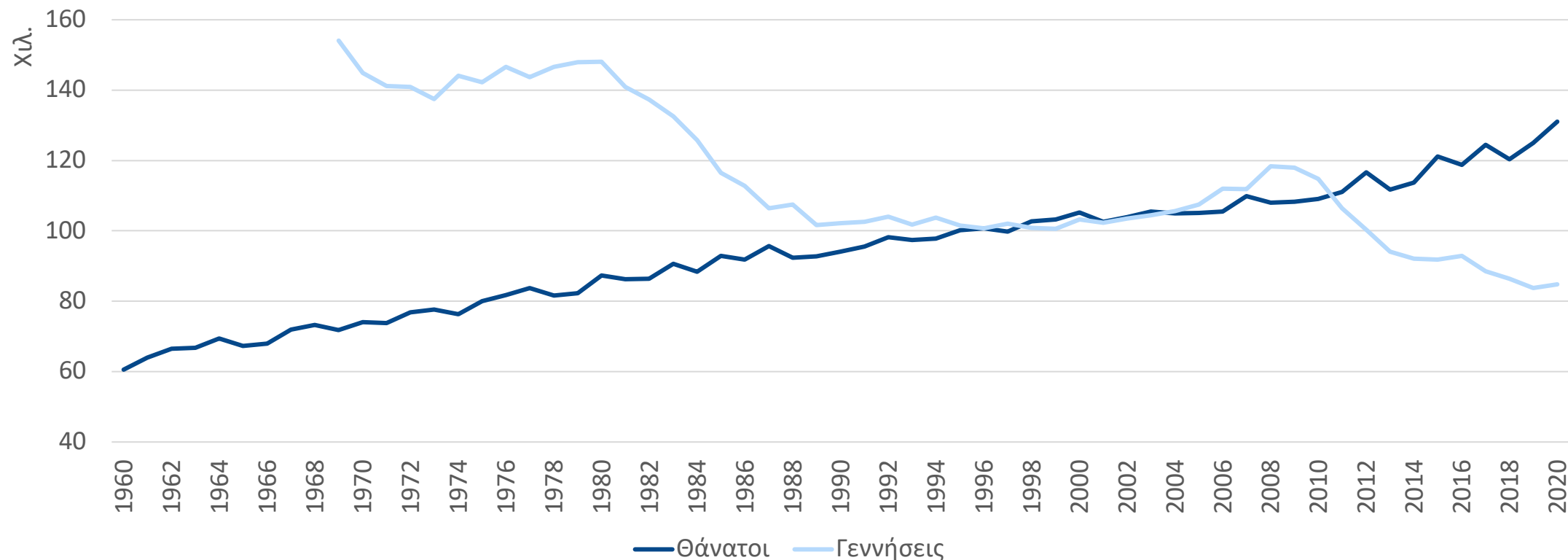
Συντελεστής Γονιμότητας 1960 – 2020

Πηγή: Eurostat

Ο ετήσιος συντελεστής γονιμότητας υποχώρησε από 2,23 μονάδες το 1980 σε 1,39 μονάδες το 1990 και έκτοτε διακυμαίνεται στο εύρος 1,2-1,5 μονάδες

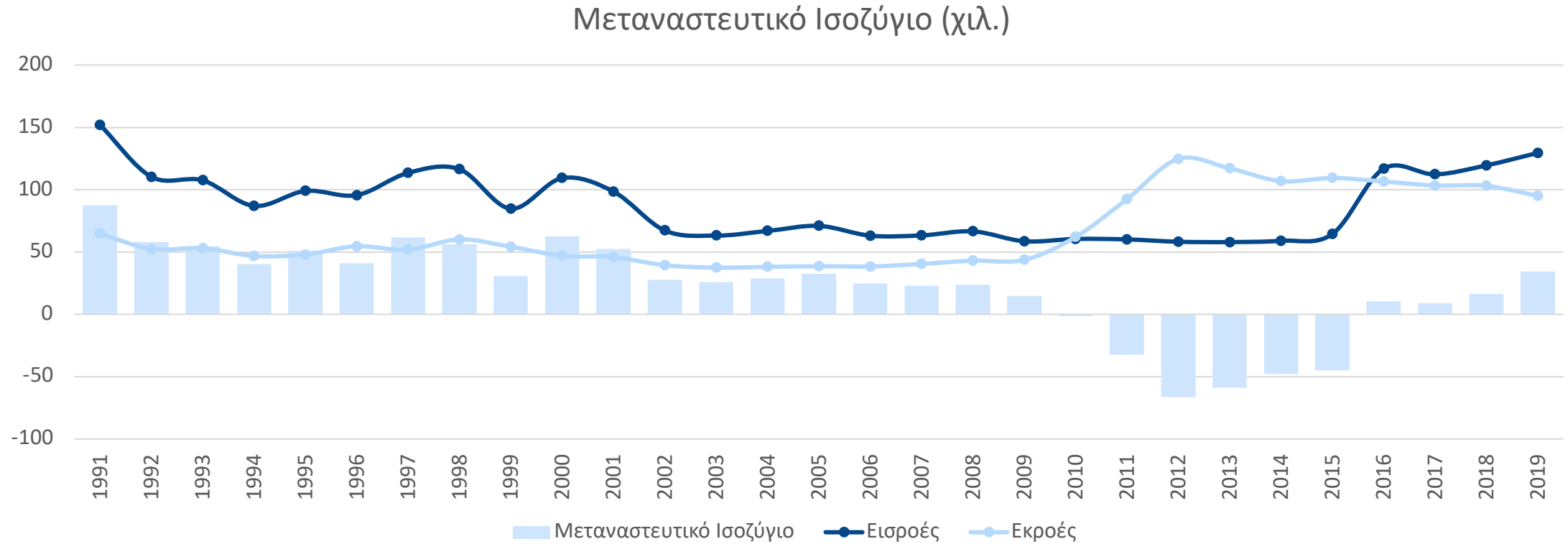
Ιδιαίτερως ανησυχητική είναι η πορεία των γεννήσεων από το 2008 και έπειτα – υποχώρησαν σε λιγότερες από 85 χιλ. το 2020 από 118 χιλ. το 2008

Πηγή: Eurostat

Αντιστρόφως, το επίπεδο των θανάτων αυξάνεται με σταθερό ρυθμό διαχρονικά, ξεπερνώντας τους 130 χιλ. το 2020

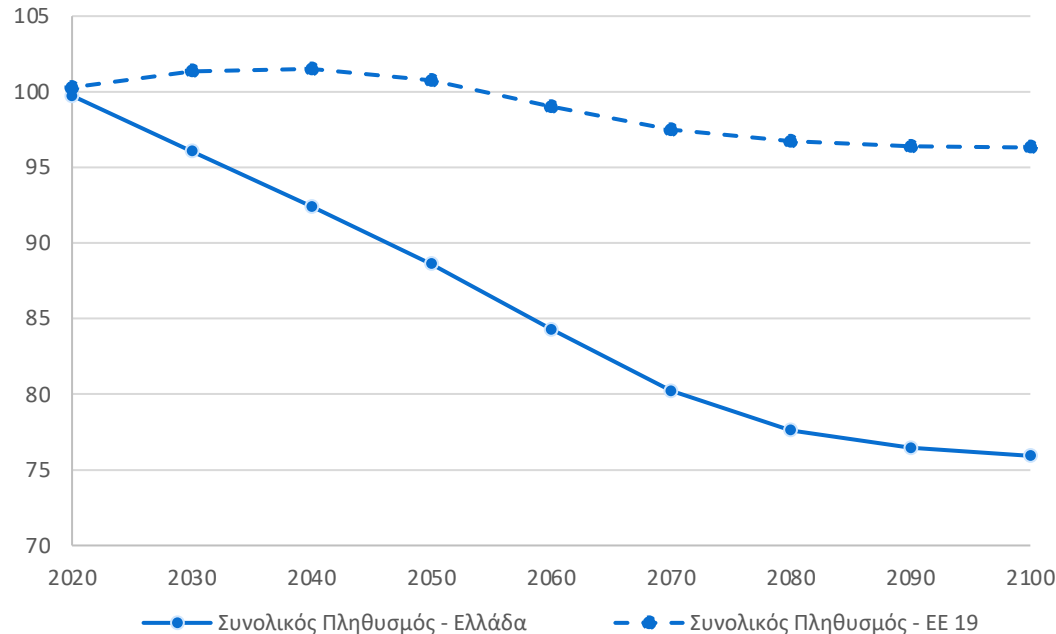
Αρνητικό καθαρό μεταναστευτικό ισοζύγιο (εισροές-εκροές) την περίοδο της κρίσης, η οποία πυροδότησε κύμα εξόδου από την Ελλάδα

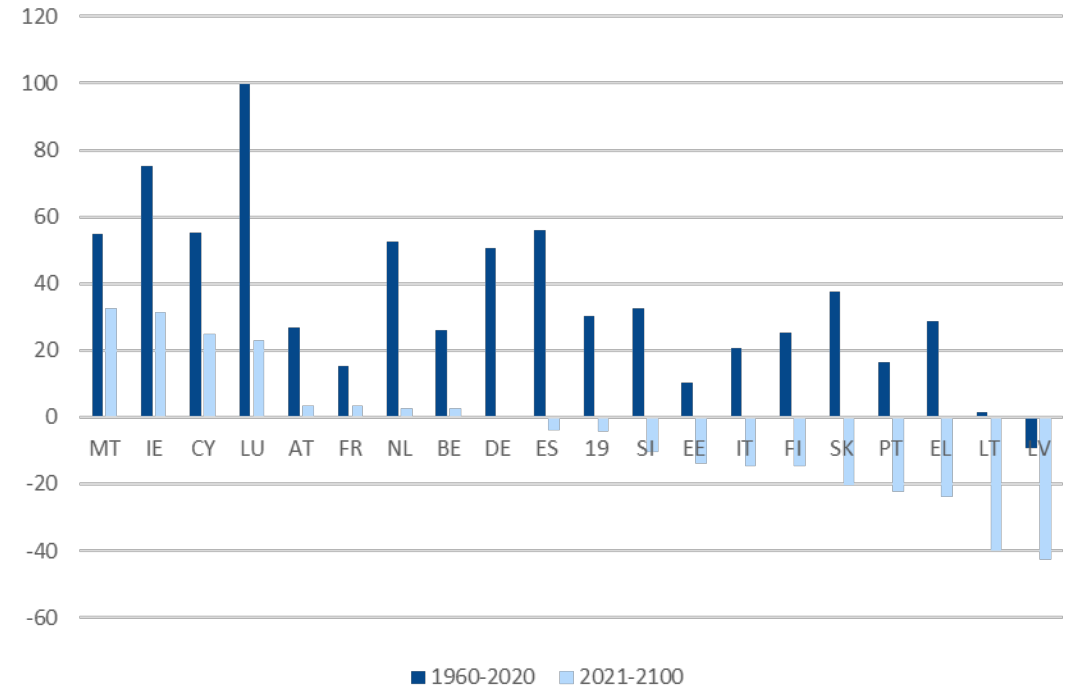
Συνολικά, 457 χιλιάδες άτομα έφυγαν από τη χώρα την περίοδο 2012-2015. Σημαντική αύξηση των μεταναστευτικών εισροών την περίοδο 2016-2019, στον απόηχο της προσφυγικής κρίσης.

Η Ελλάδα αναμένεται να έχει μεγαλύτερη ποσοστιαία πληθυσμιακή μείωση στα επόμενα 100 έτη σε σύγκριση με την Ευρωζώνη

Ποσοστιαία πληθυσμιακή εξέλιξη 2020 - 2100
(2020=100)

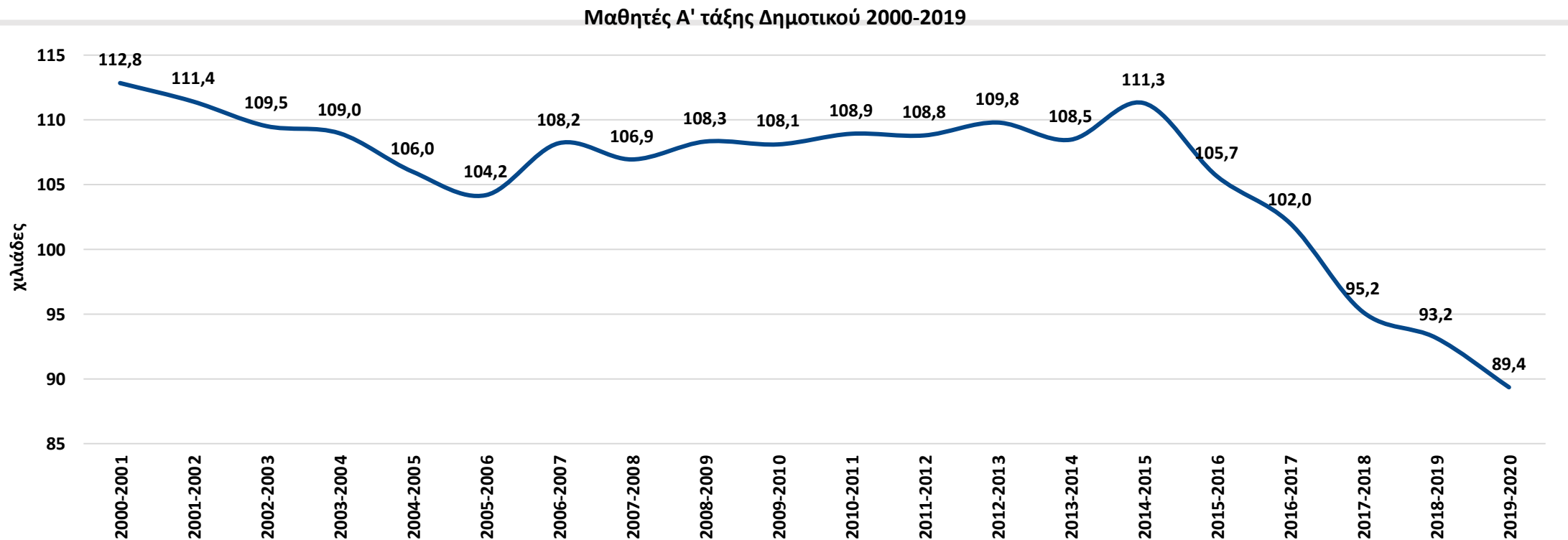

Ποσοστιαία Πληθυσμιακή Εξέλιξη

Στο βασικό σενάριο των προβολών, η Ελλάδα θα υποστεί πληθυσμιακή μείωση έως το 2100 κατά 24% σε σύγκριση με 5% στην Ευρωζώνη, στην τρίτη χειρότερη θέση μεταξύ των χωρών μελών της Ευρωζώνης.

Η μείωση των γεννήσεων έχει ήδη «εισαχθεί» στο Δημοτικό Σχολείο από το 2015

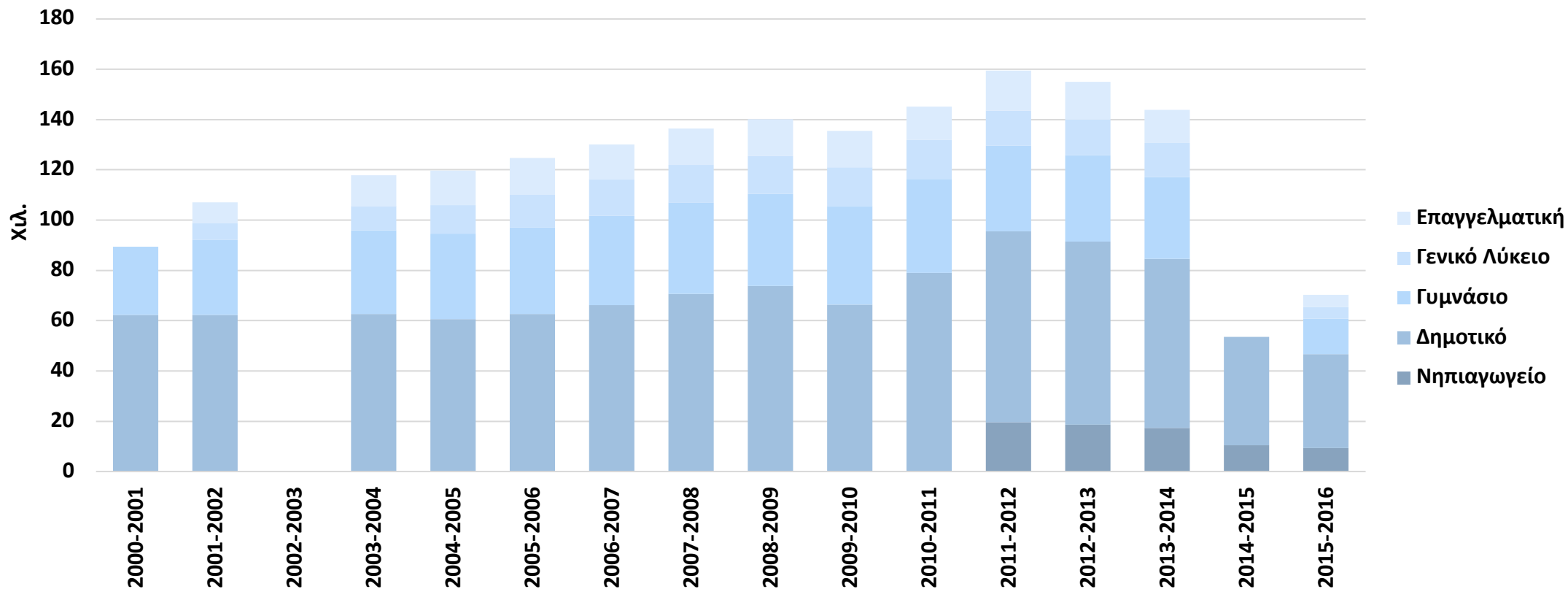

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

- Τα παιδιά που πήγαν Α' Δημοτικού το 2014, γεννήθηκαν το 2008, έτος κατά το οποίο ο αριθμός των γεννήσεων στην Ελλάδα (118,3 χιλ.) έλαβε τη μεγαλύτερη τιμή του από το 1985 (116,5 χιλ.). Έκτοτε ο αριθμός των γεννήσεων ακολουθούν πτωτική πορεία
- Από το 2015 ο αριθμός των μαθητών Α' Δημοτικού μειώνεται σταθερά και διαμορφώθηκε στους 89,4 χιλ. το 2019 (μείωση κατά 24,6% σε σχέση με το 2014)

Η μείωση του μαθητικού πληθυσμού οφείλεται εκτός από τη μείωση των γεννήσεων και στην εξωτερική μετανάστευση, πρωτίστως αλλοδαπών μαθητών

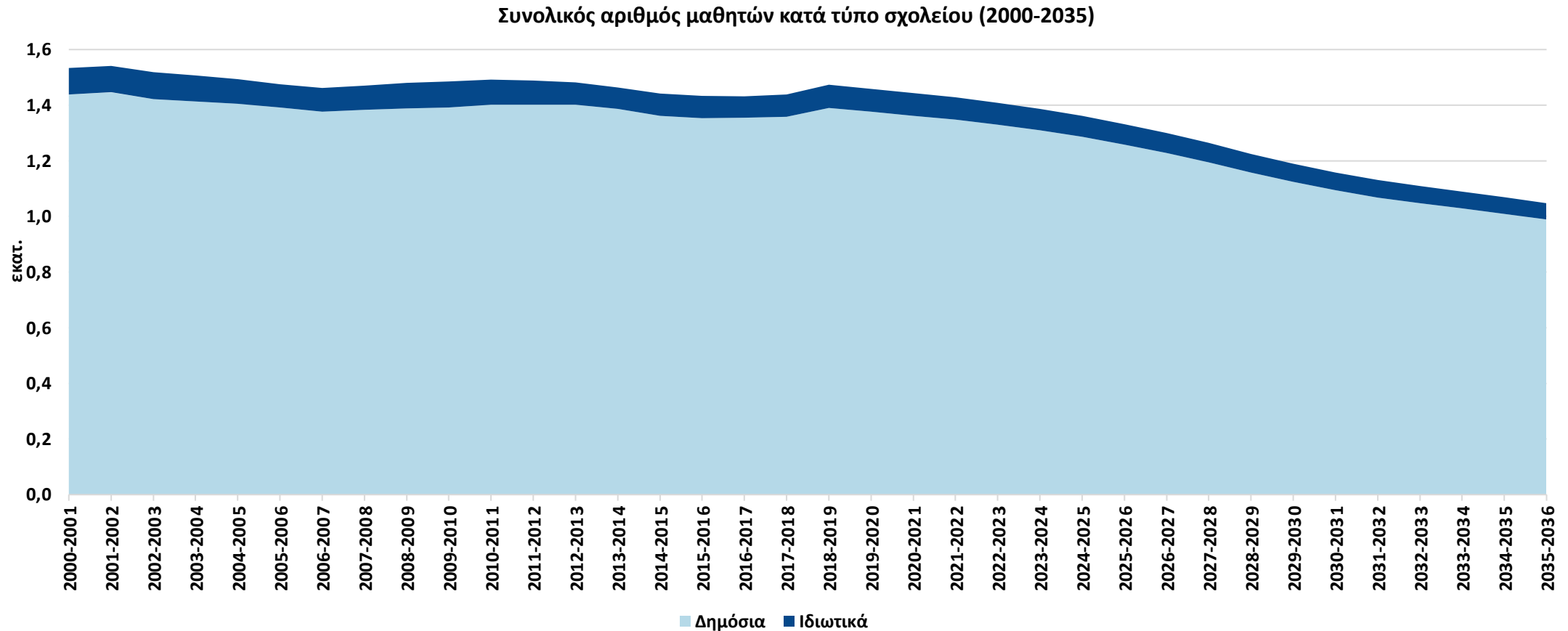
Παλινοστούντες και αλλοδαποί μαθητές σε 1βαθμια και 2βαθμια εκπαίδευση (2000-2015)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

- Μεταξύ 2011 και 2015 ο αριθμός των παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών μειώθηκε κατά 55,9% (από τους 159,5 χιλ. στους 70,3 χιλ.)

Αν δεν υπάρξουν ριζικές αλλαγές, ο συνολικός αριθμός των μαθητών θα μειωθεί σημαντικά μέχρι το 2035

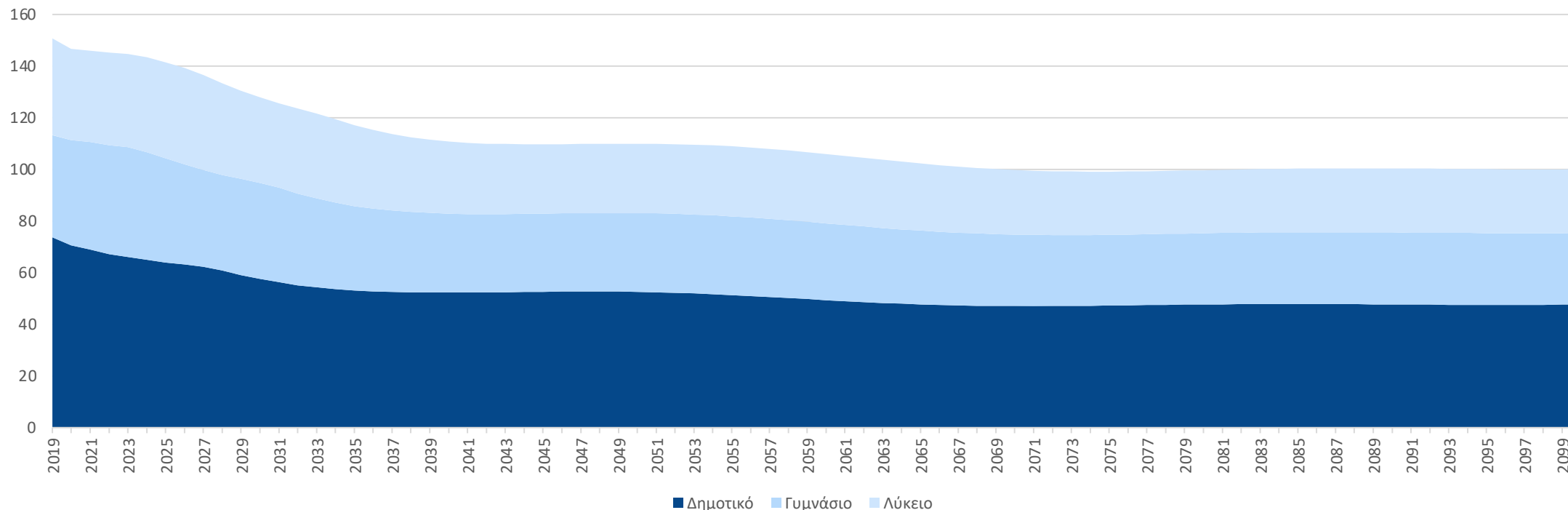

Πηγή: IOBE

- Ο συνολικός αριθμός των μαθητών από 1,48 εκατ. το 2008 θα μειωθεί σε 1,05 εκατ. περίπου μέχρι το 2035 (-29,2% ή -432,3 χιλ. μαθητές)

Η προσαρμογή του αριθμού των εκπαιδευτικών ώστε να διατηρηθούν οι σημερινές αναλογίες οδηγεί σε μείωσή τους κατά 33,6% έως το 2100 (-50,6 χιλ.)

Αριθμός διδασκόντων, χιλ., 2019-2100

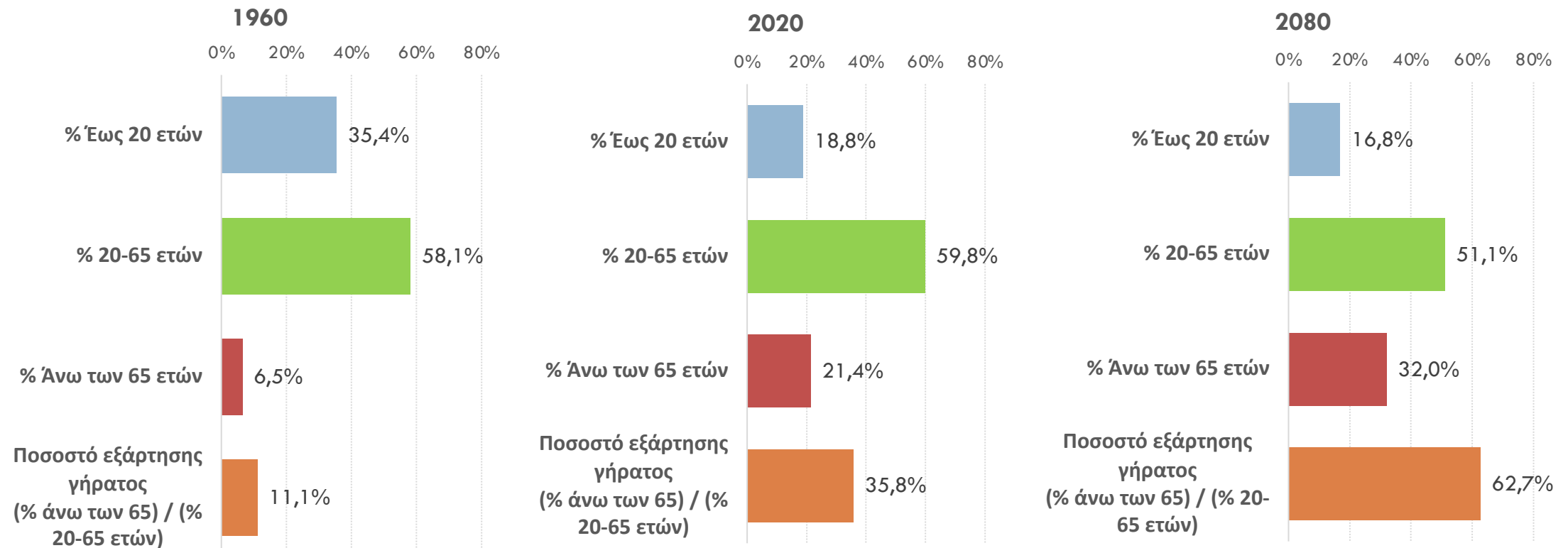

Πηγή: Εκτιμήσεις IOBE. Σημείωση: Υπό την υπόθεση διατήρησης των αναλογιών των μαθητών ανά διδάσκοντα στα σημερινά επίπεδα.

Το μέγεθος των δημοσιονομικών πόρων που μπορούν να απελευθερωθούν και να αξιοποιηθούν για άλλους σκοπούς (όπως επέκταση του ωραρίου των σχολικών μονάδων ή την παροχή ενισχυτικής εκπαίδευσης σε μαθητές που υστερούν μαθησιακά ή προέρχονται από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες) υπολογίζεται σε τουλάχιστον €765 εκατ. ετησίως.

Το αυξανόμενο ποσοστό εξάρτησης γήρατος απειλεί τη βιωσιμότητα ενός αμιγώς διανεμητικού συνταξιοδοτικού συστήματος

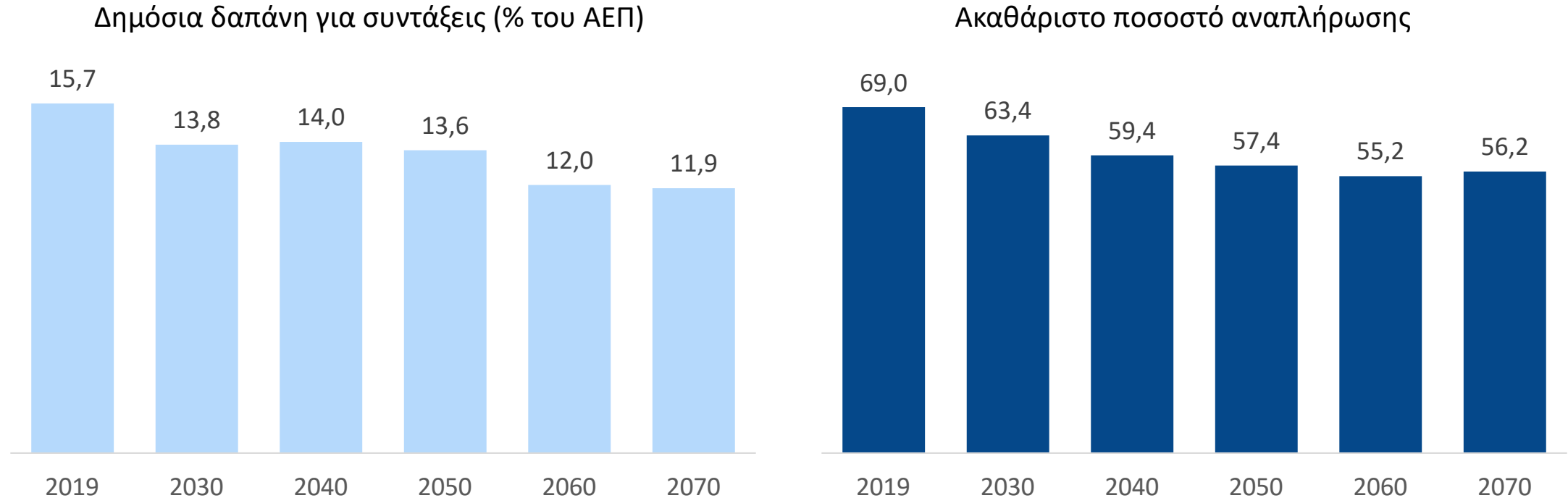
Κατανομή του πληθυσμού ανά ηλικία και εξέλιξη του δείκτη εξάρτησης γήρατος στην Ελλάδα, 1960-2080

Πηγή: Eurostat, ιστορικά στοιχεία και προβολές σεναρίου βάσης, 2021

Σύμφωνα με τις μακροχρόνιες δημογραφικές τάσεις, κάθε άτομο άνω των 65 ετών αναλογεί σε περίπου εννέα, τρία και μόλις ενάμιση άτομα παραγωγικής ηλικίας 20-65 ετών το 1960, το 2020 και το 2080 αντίστοιχα.

Σε σενάριο αδράνειας, η επάρκεια των συντάξεων από τον δημόσιο πυλώνα ασφάλισης αναμένεται να μειωθεί περαιτέρω...

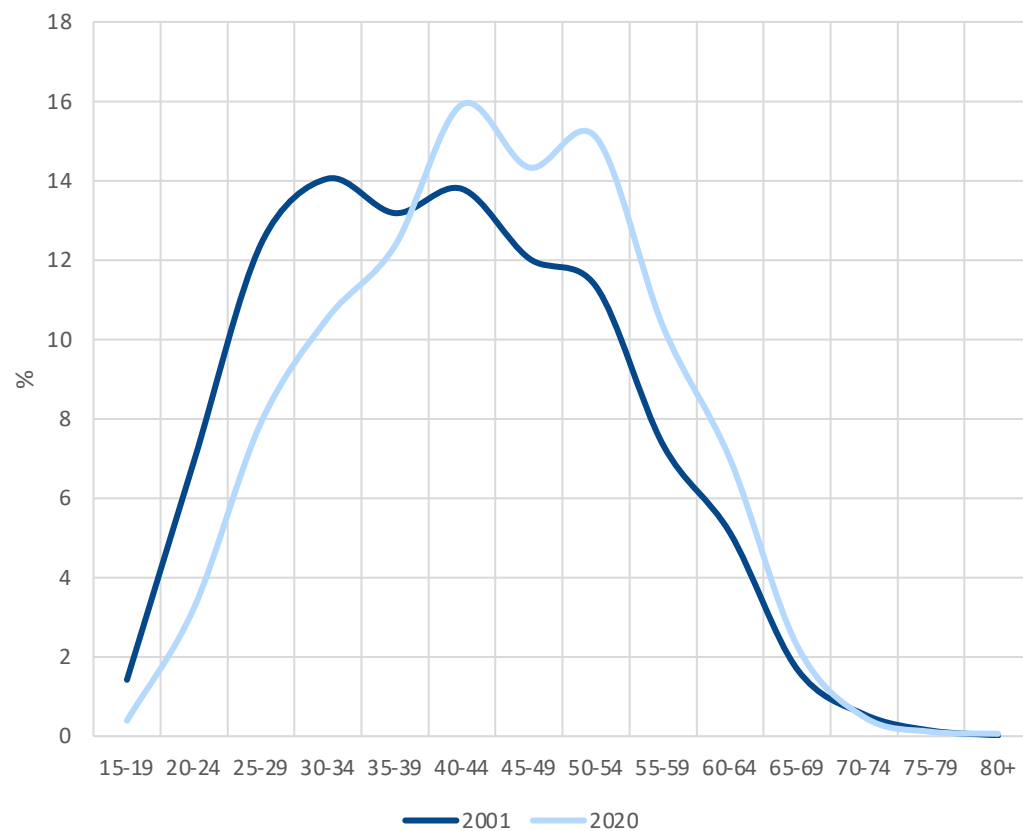
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ιστορικά στοιχεία και προβολές σεναρίου βάσης Έκθεσης Γήρανσης 2021, Ageing Working Group Report 2021

...όπως φαίνεται από τα μειούμενα ποσοστά αναπλήρωσης, ενώ η δημόσια δαπάνη για συντάξεις θα εξακολουθεί να απορροφά σημαντικούς οικονομικούς πόρους, σε διψήφιο ποσοστό του ΑΕΠ έως και το 2070.

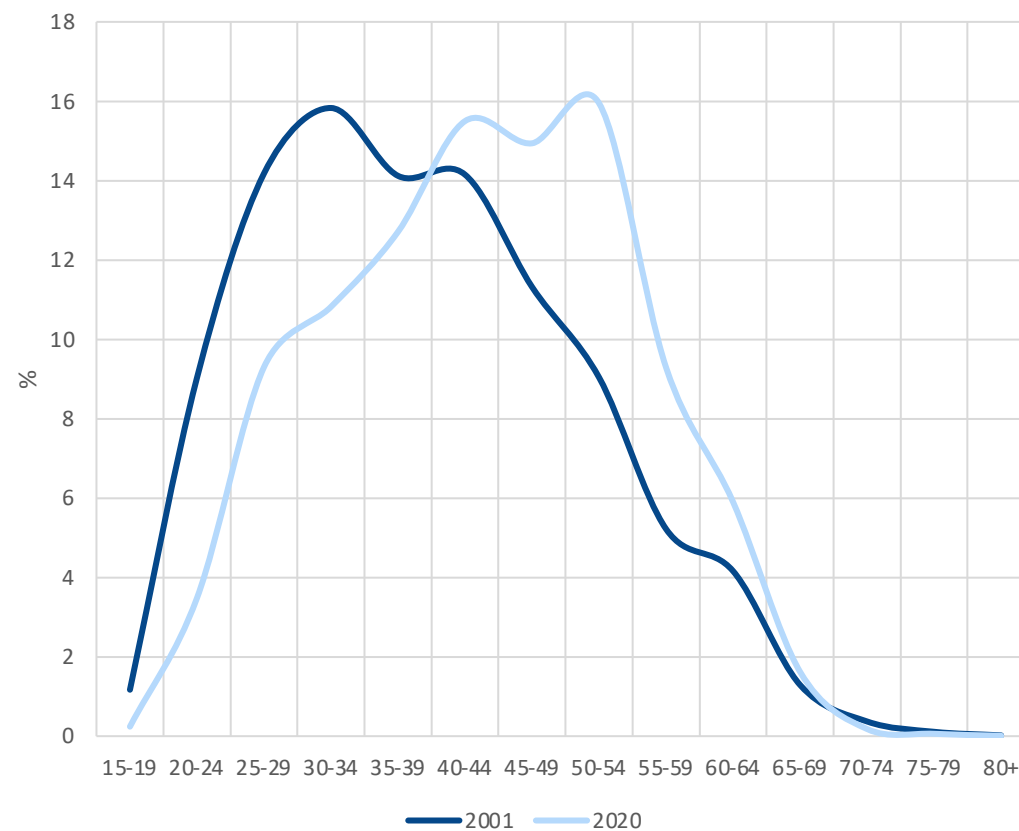
Η κατανομή της ηλικίας των απασχολούμενων μετατοπίζεται προς μεγαλύτερες ηλικίες

Κατανομή της ηλικίας των απασχολούμενων ελληνικής υπηκοότητας

Απασχολούμενοι άνδρες

Απασχολούμενες γυναίκες

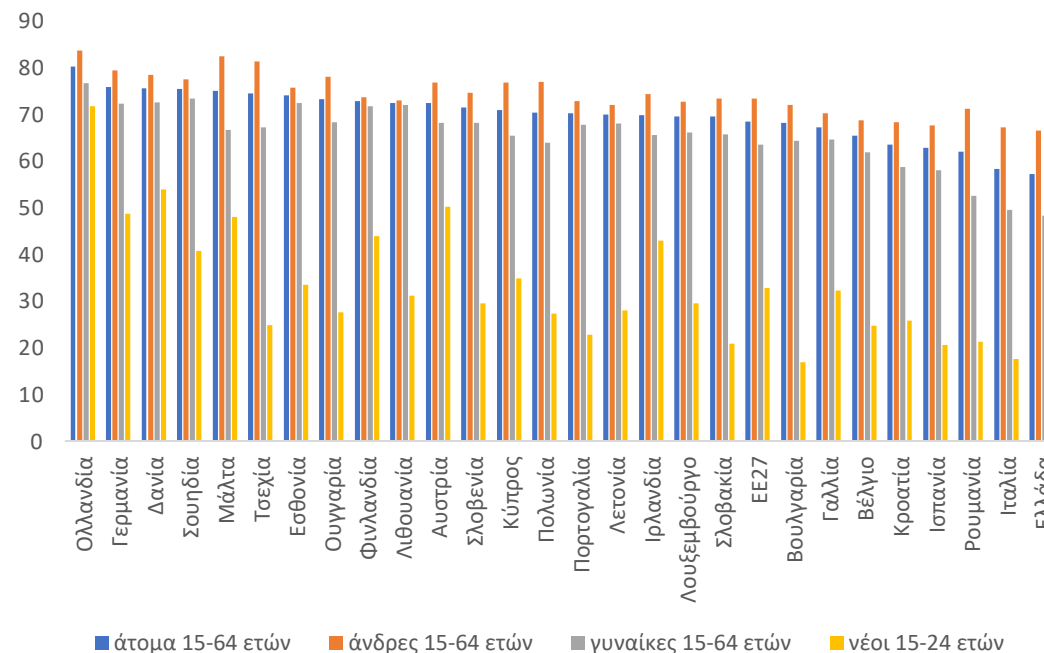
Το ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα, παρά την πρόσφατη ανάκαμψη, βρίσκεται στο επίπεδο που ήταν πριν από δύο δεκαετίες...

Ποσοστό απασχόλησης ατόμων 15-64 ετών, Ελλάδα

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνες Εργατικού Δυναμικού Β' τριμήνου κάθε έτους.

Ποσοστά απασχόλησης ανά χώρα της ΕΕ, 2021

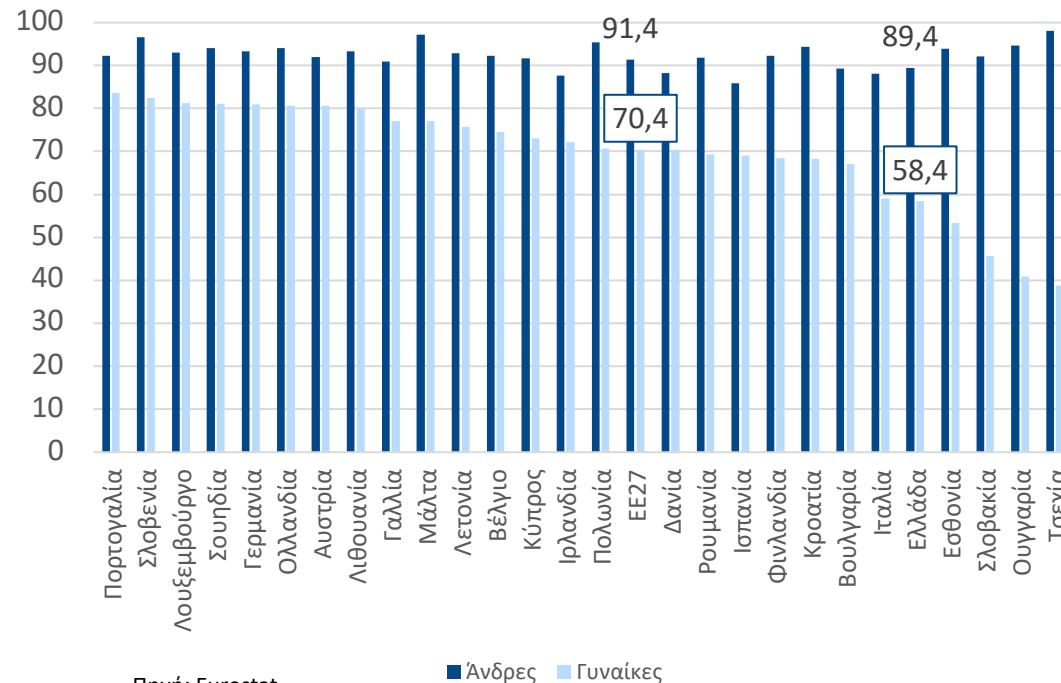

Πηγή: EUROSTAT.

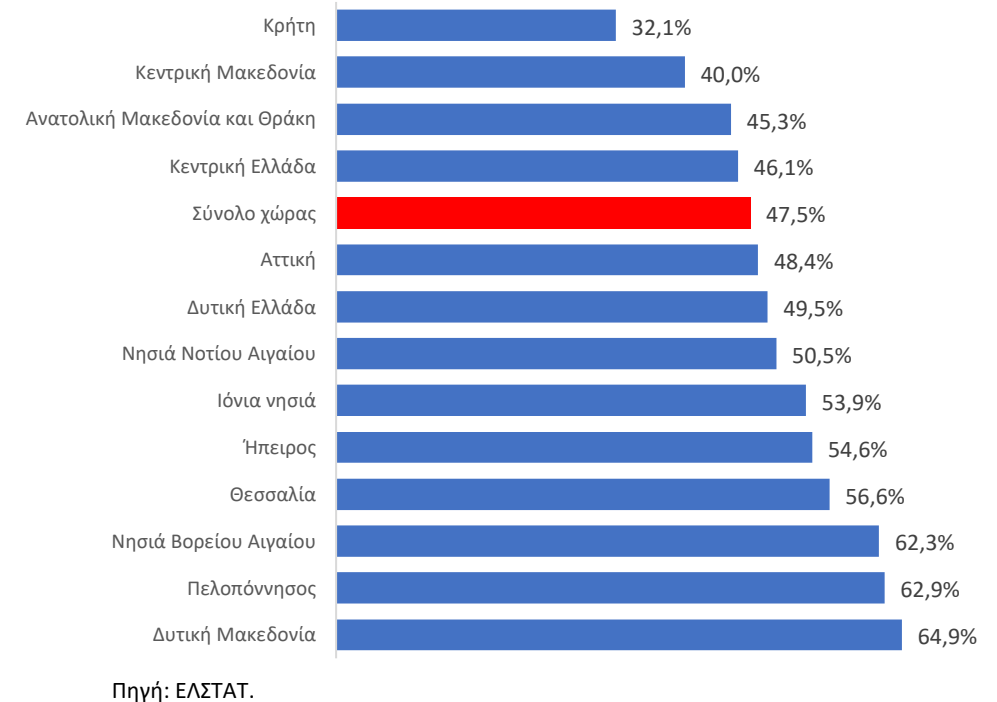
Η Ελλάδα καταγράφει τα χαμηλότερα ποσοστά απασχόλησης στην Ε.Ε., ιδιαίτερα χαμηλά μεταξύ των γυναικών και των νέων.

Στην Ελλάδα, οι γυναίκες με μικρά παιδιά συμμετέχουν σε μικρότερο ποσοστό στην αγορά εργασίας συγκριτικά με άλλες χώρες της ΕΕ

Ποσοστά απασχόλησης ανά φύλο, άτομα ηλικίας 25-54 με παιδιά έως 6 ετών, 2020

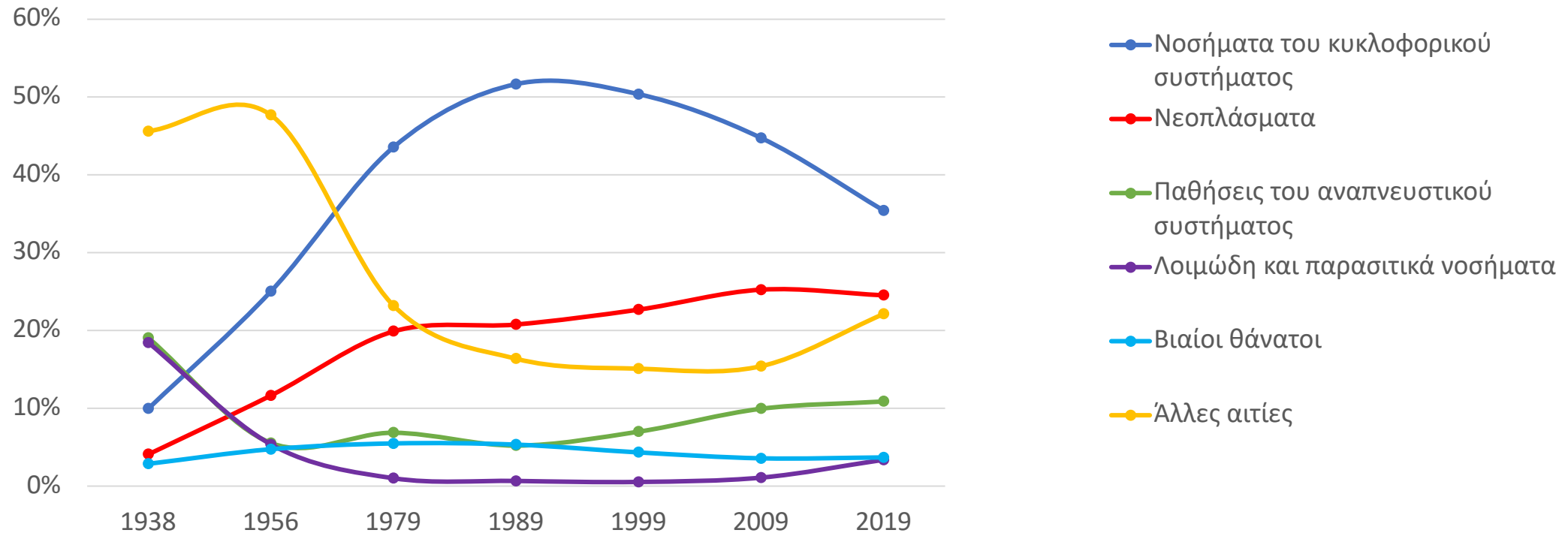
Ποσοστό παιδιών (0-3 ετών) που δεν λαμβάνουν επίσημη προσχολική φροντίδα ανά περιοχή, 2020

...ενώ περίπου τα μισά παιδιά κάτω των 3 ετών βρίσκονται εκτός επίσημων δομών προσχολικής φροντίδας – με μεγάλες διακυμάνσεις ανά περιοχή.

Η γήρανση συνοδεύεται από σημαντικές επιδημιολογικές αλλαγές

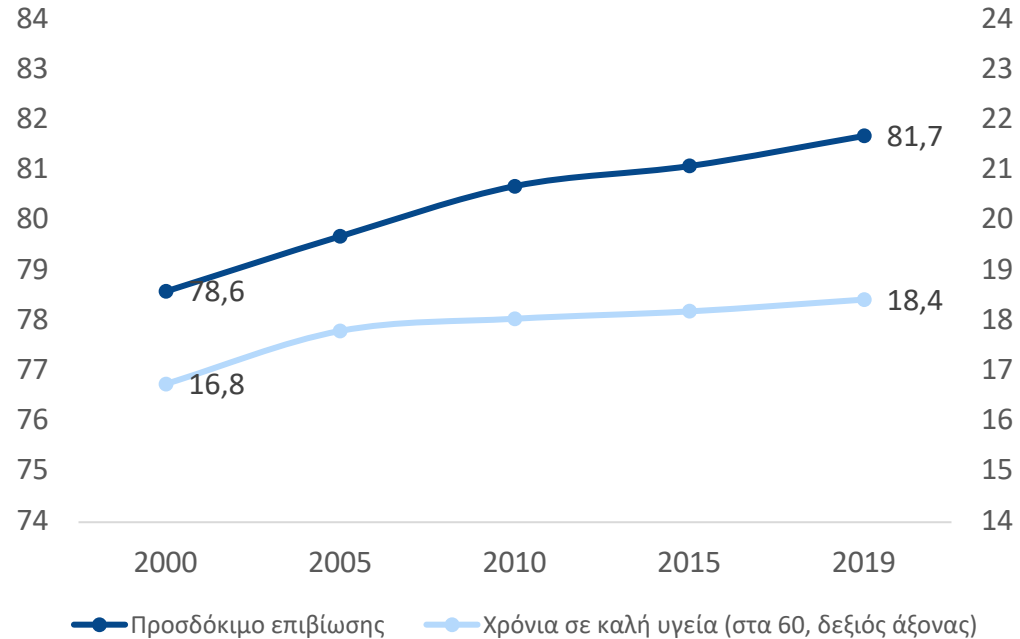
Ελλάδα: κυριότερες αιτίες θανάτου, 1938-2019

Στην Ελλάδα, το ποσοστό θανάτων από νοσήματα του κυκλοφορικού συστήματος στο σύνολο των θανάτων, αυξήθηκε από 10% το 1938 σε 35% το 2019 ενώ το ποσοστό θανάτων από νεοπλασματικές νόσους από 4% σε 25%.

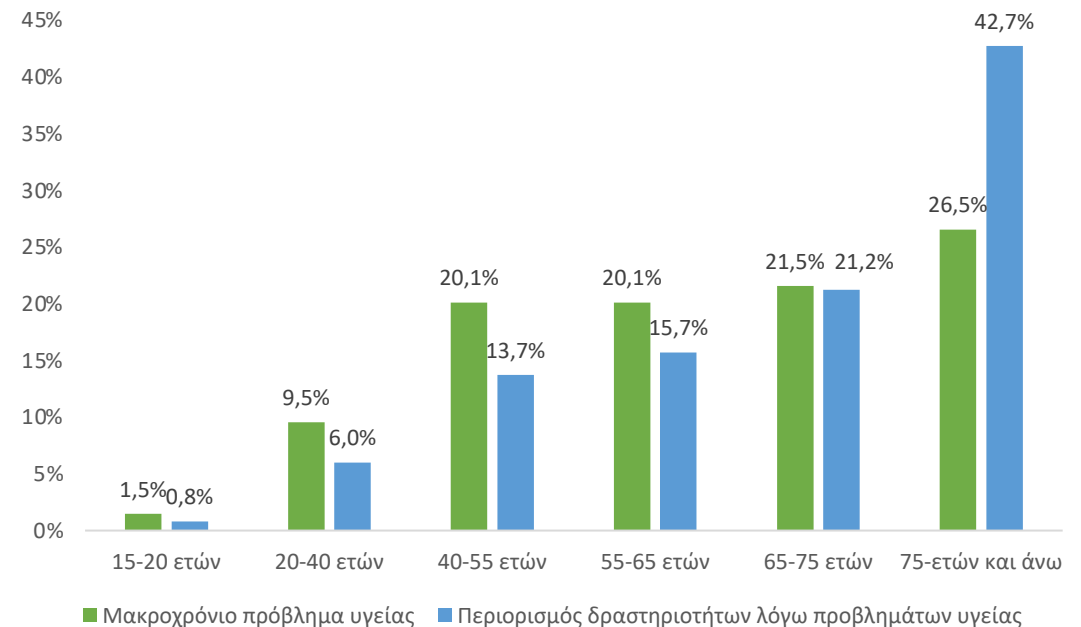
Το προσδόκιμο επιβίωσης σε καλή υγεία αυξάνεται με βραδύτερο ρυθμό από το προσδόκιμο επιβίωσης

Ελλάδα: προσδόκιμο επιβίωσης και προσδόκιμο επιβίωσης σε καλή υγεία (στα 60), 2000-2019.

Πηγή: Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ).

Ποσοστό ατόμων με μακροχρόνιο πρόβλημα υγείας ή περιορισμό στις δραστηριότητες λόγω προβλημάτων υγείας ανά ηλικία, 2019.

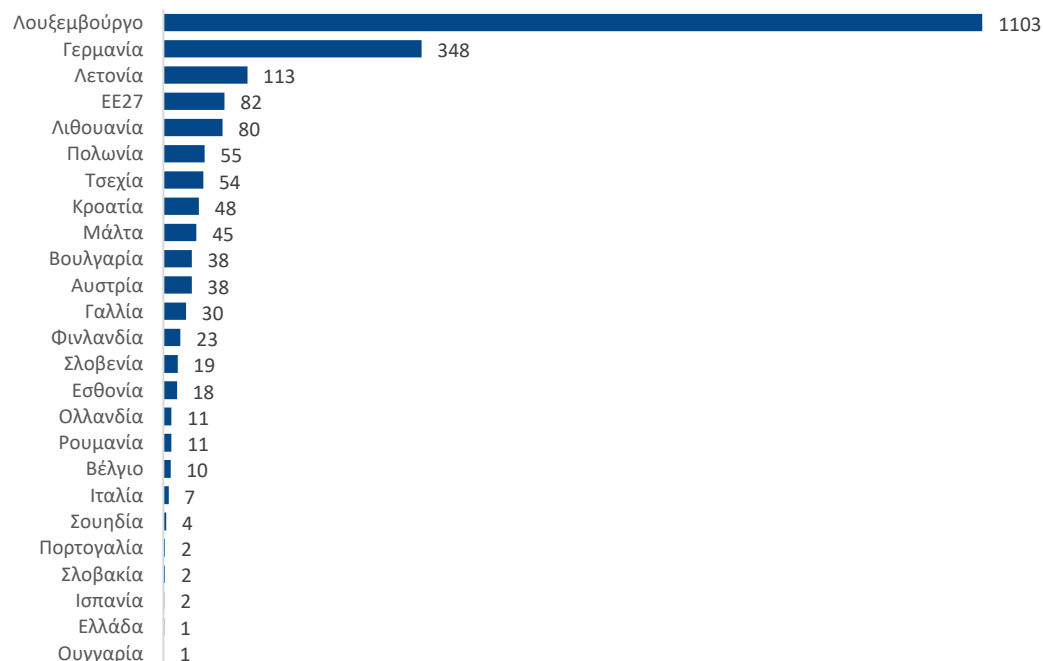
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, σταθμισμένη ανάλυση μικροοικονομικών δεδομένων Εθνικής Έρευνας Υγείας 2019.

... αυτό σημαίνει ότι τα άτομα απολαμβάνουν μεν περισσότερα χρόνια ζωής, αλλά επίσης αυξάνεται και ο χρόνος που διαβιούν σε «κακή» κατάσταση υγείας.

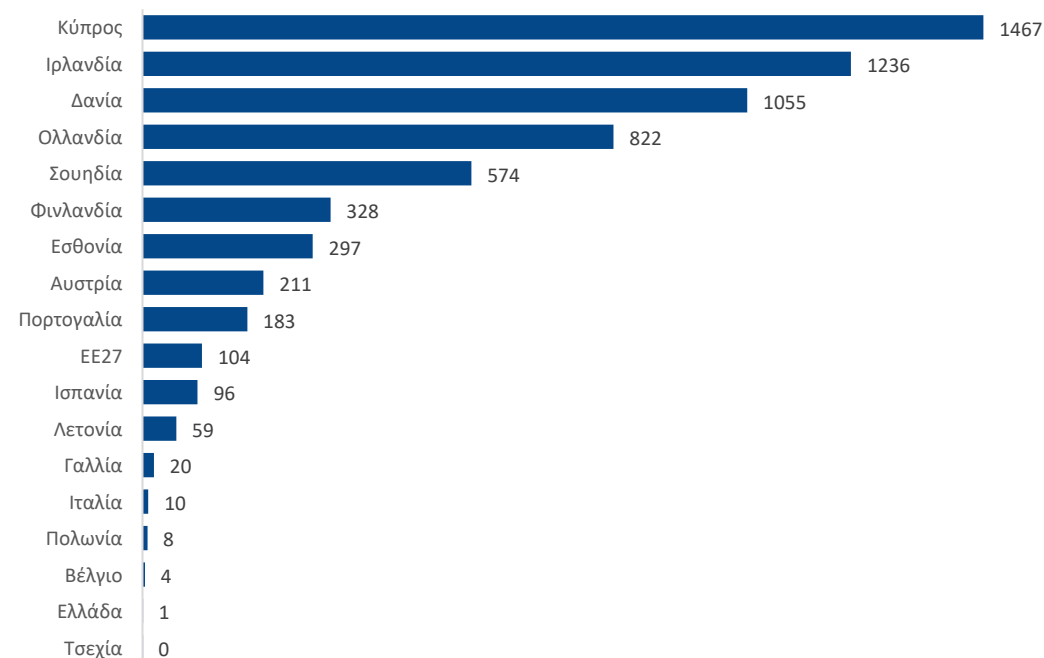
Η Ελλάδα δεν αποτελεί ελκυστικό προορισμό για δυνητικούς μετανάστες υψηλής ειδίκευσης

Έκδοση νέων αδειών σε εργαζόμενους υψηλής κατάρτισης ανά χώρα της ΕΕ, αριθμός ανά εκατ. κατοίκους, 2019

Μέσω προγράμματος μπλε κάρτας

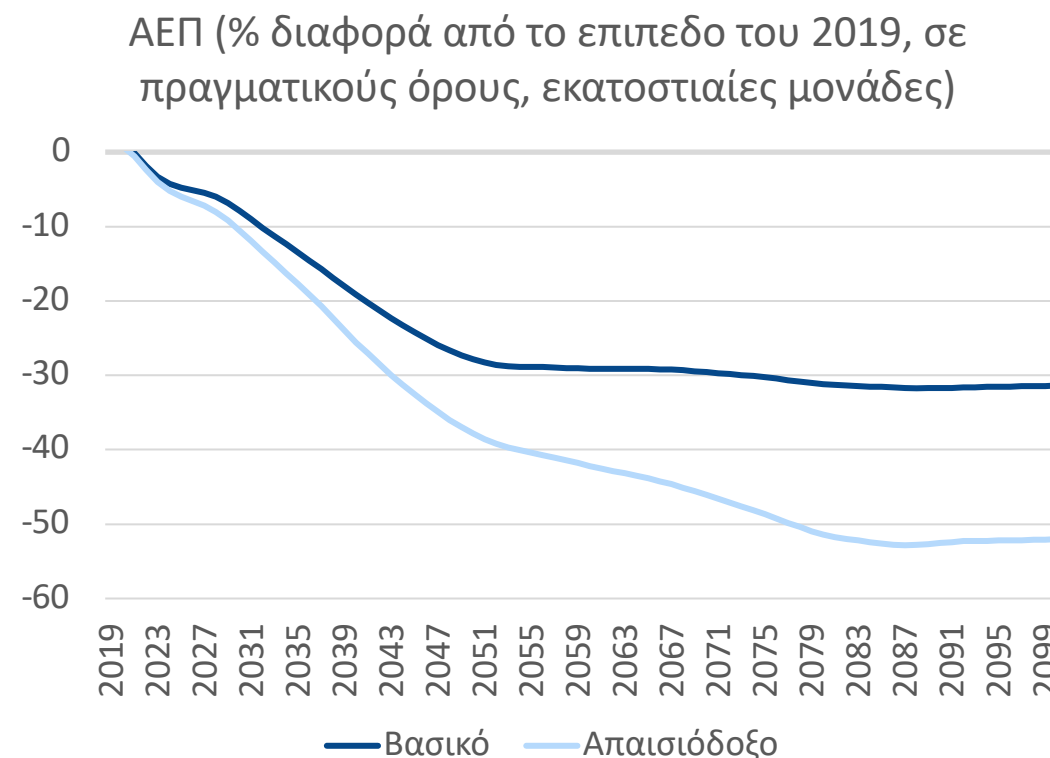
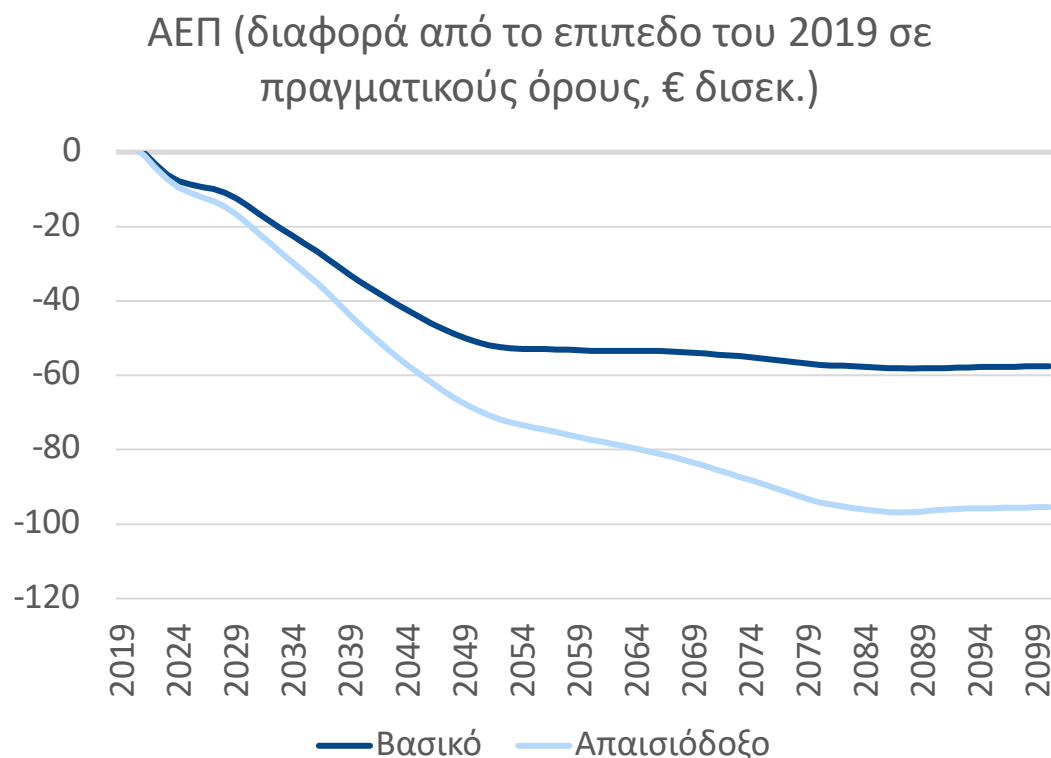
Εκτός προγράμματος μπλε κάρτας

Πηγή: Eurostat (migr_resocc, migr_resbc1, demo_rjan). Επεξεργασία στοιχείων: IOBE.

Στις τελευταίες θέσεις της κατάταξης των κρατών μελών της ΕΕ η Ελλάδα σε όρους αριθμού νέων αδειών σε εργαζόμενους υψηλής κατάρτισης το 2019

Πτώση του πραγματικού ΑΕΠ κατά €58 δισεκ. μέχρι το 2100, ή κατά 31% σε σύγκριση με το 2019, υπό το βασικό σενάριο

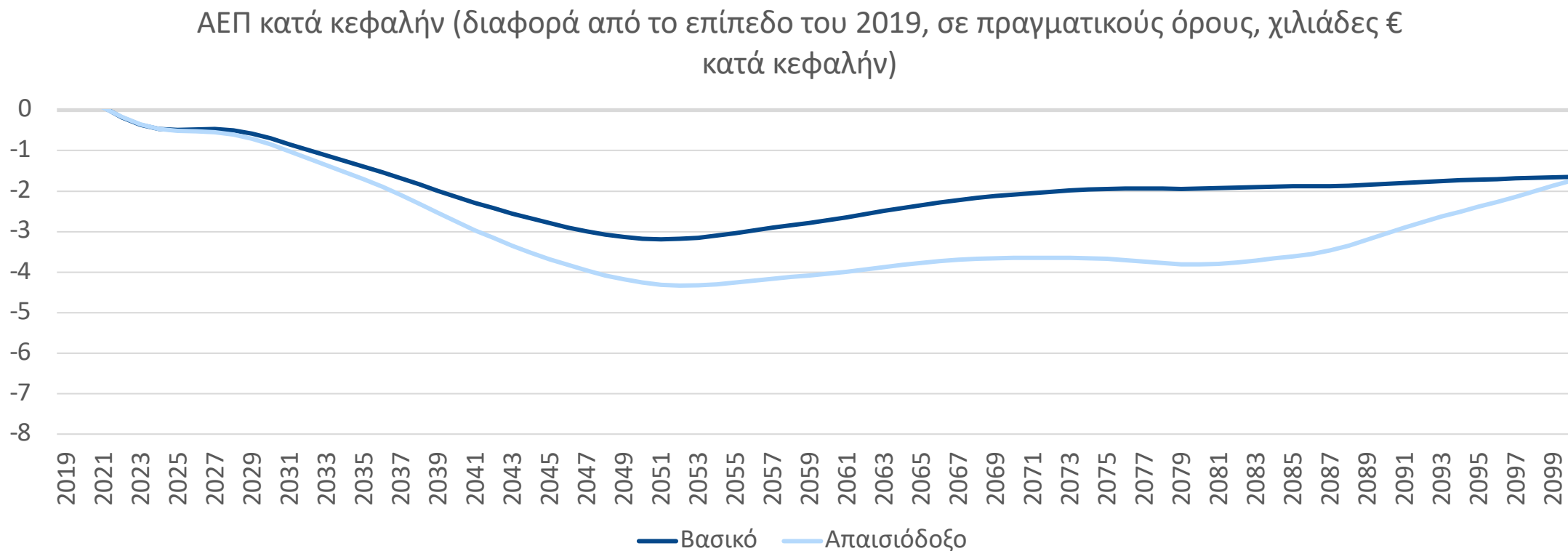

Η ανεξέλεγκτη δημογραφική συρρίκνωση οδηγεί σε απώλεια ετήσιου ΑΕΠ ύψους €95 δισεκ. μέχρι το 2100, ή κατά 52% σε σύγκριση με το 2019, υπό το απαισιόδοξο σενάριο

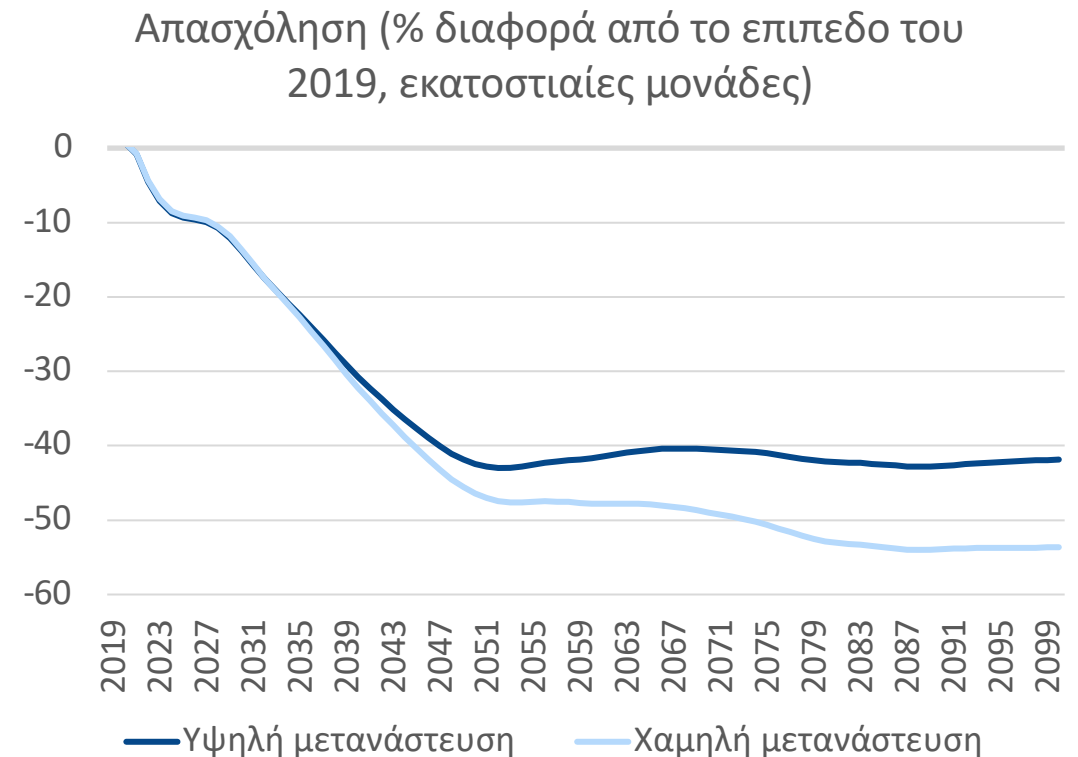
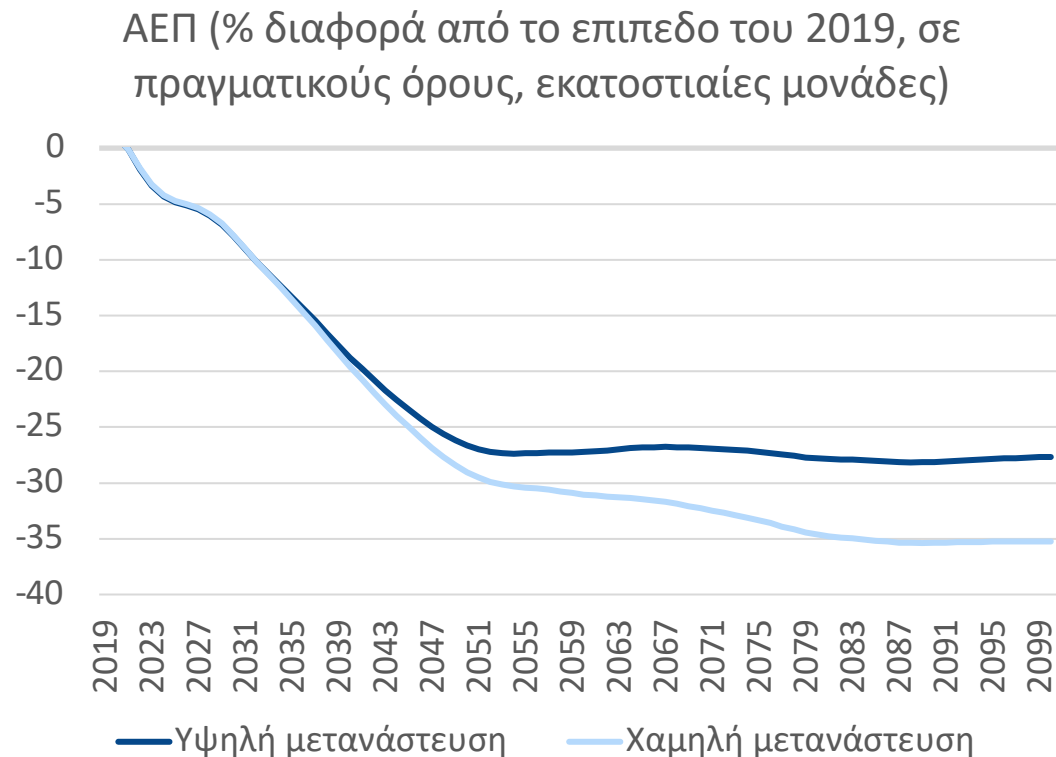
Παραδοχές: Η συνταξιοδοτική δαπάνη ανά ηλικιωμένο παραμένει σταθερή σε πραγματικούς όρους, η δαπάνη περίθαλψης ανά ηλικιωμένο αυξάνεται σε πραγματικούς όρους με ετήσιο ρυθμό 0.5%, οι πρόσθετες δημόσιες δαπάνες για περίθαλψη και συντάξεις χρηματοδοτούνται με αύξηση της φορολογίας εισοδήματος, η παραγωγικότητα φθίνει με την αύξηση του ποσοστού των ηλικιωμένων στον πληθυσμό

Μείωση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά περισσότερα από €2.000 ετησίως στο βασικό σενάριο για το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου

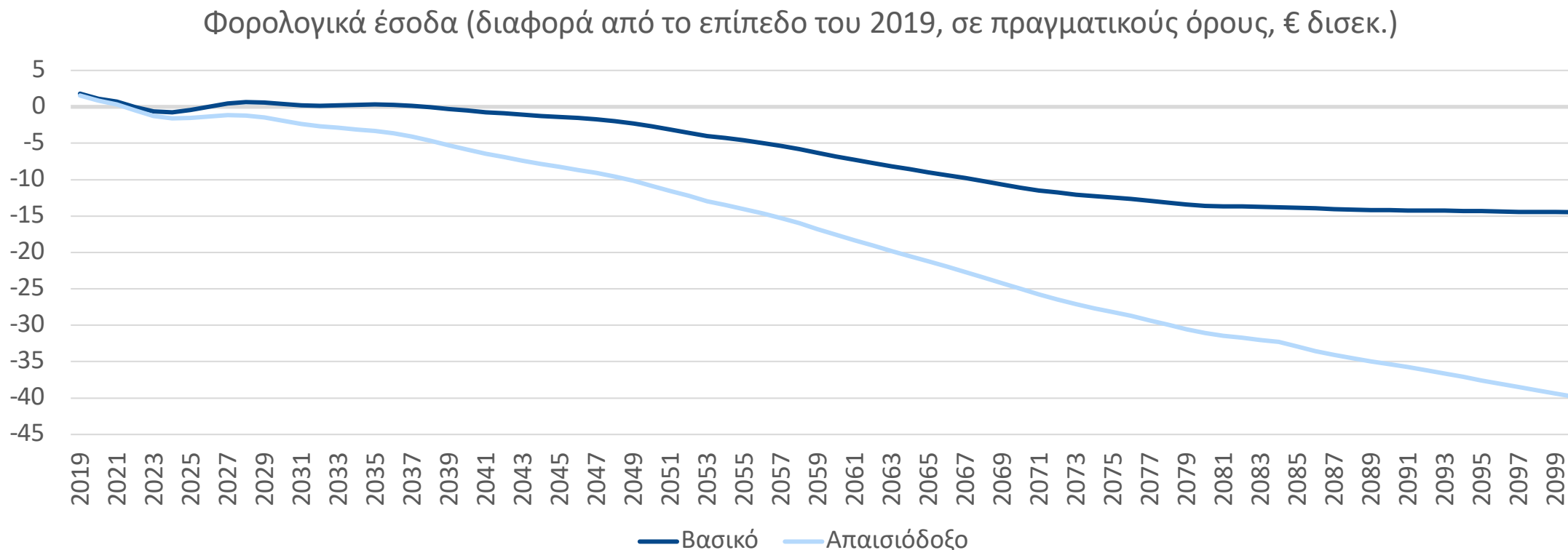
Υπό το απαισιόδοξο σενάριο το κατά κεφαλήν ΑΕΠ μειώνεται κατά έως και €4.000 ετησίως για το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου

Με χαμηλή μετανάστευση χάνεται το 35% του ετήσιου πραγματικού ΑΕΠ της χώρας και το 54% της απασχόλησης μέχρι το 2100, σε σχέση με το 2019

Η εφαρμογή αποτελεσματικότερων μεταναστευτικών πολιτικών μπορούν να περιορίσουν τις απώλειες του ετήσιου ΑΕΠ κατά περίπου 7 ποσοστιαίες μονάδες (π.μ.) και τις απώλειες της απασχόλησης κατά περίπου 12 π.μ. στο τέλος της περιόδου πρόβλεψης (2100).

Μείωση δημοσίων εσόδων κατά €14 δισεκ. μέχρι το 2100, ή κατά 19% σε σχέση με το επίπεδο του 2019, ακόμη και υπό τις αισιόδοξες παραδοχές του βασικού σεναρίου

Μείωση δημοσίων εσόδων κατά €40 δισεκ. έως το 2100, ή κατά 52% σε σχέση με το 2019, υπό το απαισιόδοξο σενάριο

Παραδοχές: Σταθεροί φορολογικοί συντελεστές για το εισόδημα νομικών προσώπων και για την κατανάλωση, σταθεροί φόροι περιουσίας ως ποσοστό του ΑΕΠ, η φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων αυξάνεται ώστε να καλυφθούν οι πρόσθετες δαπάνες για περίθαλψη και συντάξεις και να διατηρείται ισοσκελισμένος ο προϋπολογισμός